

PEDAQOJİ DİQNOSTİKA
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА
PEDAGOGICAL DIAGNOSIS

UOT 373.3/5

Nigar Nəsir qızı Niftəliyeva
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi
<https://orcid.org/0000-0003-2810-9502>

PEDAQOJİ DİQNOSTİKANIN NƏZƏRİ TƏHLİLİ

Нигяр Насир ызы Нифталиева
докторант по программе доктора философии, преподаватель
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ

Nigar Nasir Niftaliyeva
doctorial student in the program of doctor of philosophy,
lecturer at
Azerbaijan State Pedagogical University

THEORETICAL ANALYSIS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS

Xülasə. Pedaqoji diaqnostika müəllimlərin peşə fəaliyyətində, şagirdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin formalaşması və inkişafında özünəməxsus rol oynayır. Diaqnostik tədqiqatlar pedaqoji və psixoloji istiqamətlər üzrə aparılır və tədqiqat nəticələrinin təhlilinə imkan yaradır.

Pedaqoji diaqnostika tədrisin metodiki, praktiki, nəzəri, elmi istiqamətidir və bu prosesin səmərəliliyinə zərurət yaradır. Pedaqoji diaqnostika təhsil prosesindəki çatışmazlıqları aşkara çıxarır, qüsurların yerində-cə operativ həllinə imkan yaradır, inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirir.

Açar sözlər: *pedaqoji diaqnostika, müəllim fəaliyyəti, diaqnostik qiymətləndirmə*

Резюме. Педагогическая диагностика играет своеобразную роль в профессиональной деятельности педагогов, в формировании и развитии личностных качеств учащихся. Диагностическое исследование проводится в педагогическом и психологическом направлениях и дает возможность анализировать результаты исследования.

Педагогическая диагностика является методическим, практическим, теоретическим, научным направлением обучения и создает необходимость эффективности этого процесса. Педагогическая диагностика выявляет недостатки образовательного процесса, позволяет оперативно устранять недостатки, определять направления развития.

Ключевые слова: *педагогическая диагностика, деятельность учителя, диагностическое оценивание*

Summary. Pedagogical diagnosis plays a unique role in the professional activity of teachers, in the formation and development of personal qualities of students. Diagnostic research is conducted in pedagogical and psychological directions and provides an opportunity to analyze research results.

Pedagogical diagnostics is a methodical, practical, theoretical, scientific direction of teaching and creates a necessity for the efficiency of this process. Pedagogical diagnostics reveals deficiencies in the educational process, enables prompt resolution of defects, and determines development directions.

Key words: *pedagogical diagnosis, teacher activity, diagnostic assessment*

Müəllim fəaliyyəti bu gün təhsil sisteminin olduqca zəruri tərkib hissəsi olmaqla yanaşı, onun gələcək məqsədlərinin prioritetlərindən biridir. Bu baxımdan da müəllim fəaliyyətinin daha da təkmilləşdirilməsi olduqca vacib əhəmiyyət daşıyan və aktual olan bir məsələdir. Müəllim fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinin əsas elementlərindən biri də pedaqoji diaqnostikadır. Pedaqoji diaqnostika şagirdlərin həssas, zəif tərəflərini üzə çıxarır, müəllimin fəaliyyətinin istiqamətlərini təyin edir.

Pedaqoji diaqnostika pedaqoji elmlərin özəyini təşkil edir. Bu termini pedaqoji ədəbiyyata ən birinci alman pedaqoqu K. İnqenkamp daxil etmişdir. Pedaqoji diaqnostika müasir dövrdə müəllimlərin peşə fəaliyyətinin zəruri elementidir, müəllim fəaliyyəti və ümumilikdə təhsil sisteminin təhlillərinə əsaslanaraq yeni perspektivləri müəyyən etməsində aparıcı rol oynayır. Diaqnostika termininə ilk dəfə 17-ci əsr müasir latın ədəbiyyatlarında rast gəlinmişdir. Bu ədəbiyyatlarda qeyd olunanlara əsasən deyə bilərik ki, diaqnostika sözünün etimologiyası qədim Yunanıstandan gəlir. Belə ki, *diaqnostika* yunan mənşəli: *dia*-vasitəsilə; *gignosko* - tanımaq, bilmək; *tika* – elm mənasını verən 3 sözün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Mənası “müəyyən etmək qabiliyyəti” deməkdir. Problemin aktuallığı yerli və xarici mütəxəssislərin diqqətini cəlb etmişdir.

Professorlar Ə.X. Paşayev və F.A. Rüstəmovun, pedaqoji elmlər doktoru Tovuz Eminlinin və digərlərinin apardığı tədqiqatlarda pedaqoji diaqnostika haqqında öz rəylərini bildirmişlər. Müəlliflər problemə özünəməxsus yanaşmanın vacibliyini qeyd edirlər. Belə ki, Ə. Paşayev və F. Rüstəmovun “Pedaqogika” dərslində şagirdlərin pedaqoji diaqnostikasını bu şəkildə qeyd etmişlər: “Diaqnostikanın məqsədi təlim prosesinin baş vermə şəraitini, onun nəticələrini dəqiq üzə çıxarmaq, qiymətləndirmək və təhlil etməkdir. Təlim prosesini səmərəli idarə etmək, mövcud şəraitdə optimal nəticələrə nail olmaq diaqnostikasız mümkün deyil”.

Pedaqoji elmlər doktoru T.B. Eminli isə: “Pedaqoji diaqnostikanın mahiyyəti diaqnostikanın subyektdə baş verən keyfiyyət dəyişikliklərinin izlənilməsidir. Bundan başqa, inkişafda uğurların və uğursuzluqların müəyyənleşdi-

rilməsi məqsədilə toplanmış materialın təhlili, baş verən dəyişikliklərin mənasının açılması vacibdir”, – demişdir.

Xarici mənbələrə görə pedaqoji diaqnostikanın əsas məzmunu: “orta məktəblərdə təlim-təربiyə prosesində şagirdlərin mənimsəmə səviyyələrinin və müəllimlərinin pedaqoji ustalılıqlarının dəyişilməsi əsasında alınan səmərəliliyin öyrənilməsinə deyilir”, – kimi izah edilir.

Pedaqoji ədəbiyyatlardan gəldiyimiz qənaətə əsasən deyə bilərik ki, pedaqoji diaqnostikanın ənənəvi, əsas və köməkçi metodları mövcuddur. Ənənəvi metodlara anketlər, nəzarət işləri, imtahanlar aiddir. Əsas metodlara uğur (nailiyyət) testləri, nəzarət tapşırıqları, köməkçi metodlara isə psixoloji testlər aiddir. [1]

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi bu istiqamətdə bir çox tədbirlər görmüşdür. Yeniliklərə açıq olan bir cəmiyyətdə keyfiyyətli təhsil daima gündəmdə olan zərurətdir. Bu baxımdan son zamanlar görülən işlər dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olub, onun tələblərinə cavab verməklə yanaşı, cəmiyyət – təhsil ictimaiyyəti tərəfindən də müsbət qarşılanmaqdadır.

Şagirdlərin diaqnostikası aşağıdakı ardıcılıqla həyata keçirilir:

I mərhələ – biliyin səviyyəsinin ilkin quruluşunun müəyyənleşdirilməsi;

II mərhələ – tədris prosesi zamanı aparılan gündəlik (cari) yoxlama;

III mərhələ – tematik olaraq həyata keçirilən təkrar yoxlama. Əvvəlki bəhslər təkrarlanır;

IV mərhələ – ixtiyari bölmə üzrə keçirilən dövrü yoxlama;

V mərhələ – bütün mərhələlərdə keçirilən yekun yoxlama. [6]

Pedaqoji diaqnostikanın vacibliyini təsdiq etmək üçün Elm və Təhsil Nazirliyinin keçirmiş olduğu monitoring və təlimlərin nəticələrinə nəzər yetirək.

Elm və Təhsil Nazirliyinin illik hesabatlarında yayımladığı məlumatların statistikasına istinad etsək, nəticələrə əsasən müəllimlərin 18 faizi yüksək, 68 faizi qənaətbəxş, 14 faizi aşağı nəticə göstərmiş olduqlarının şahidi olarıq. 2015-ci ildə müəllimlər təlimlərə cəlb olunmuş və müəllimlərin 78 faizi yekunda öz göstəricilərini xeyli yaxşılaşdırmağa müvəffəq olmuşlar. 2015-2016-cı ildə ümumilikdə Bakıda 28.758,

ölkənin 12 bölgəsində isə 26.290 müəllim təlimlərdə iştirak etmişdir. Müəllimlərin 14.8%-i əla, 53.6%-i yaxşı nəticə göstərmiş, 31.6%-i müəllimin isə təkmilləşdirməyə ehtiyacı olduğu məlum olmuşdur.

2017-ci ildə isə 26 şəhər və rayondan müəllimlər diaqnostik qiymətləndirməyə cəlb olunmuş və 41360 müəllim bu imtahandan uğurla keçmişdir, eyni zamanda, 2017-ci ildə direktor, direktor müavinləri, məktəbdənkənar və sinifdən xaric işlər üzrə təşkilatçılar, yerli təhsili idarəetmə orqanlarında dövlət qulluğu və metodist vəzifələrində çalışanlar da cəlb olunub, 7195 nəfər pedaqoji işçi bu qiymətləndirmədən keçmişdir.

2018-ci ildə 21672 nəfər diaqnostik qiymətləndirmədə iştirak üçün müraciət etmiş, onlardan 16153 nəfəri qiymətləndirmədən keçmiş və vəzifə maaşları artmışdır.

2019-cu ildən isə psixoloqların da bu prosesə cəlb edilməsinə başlanılmışdır.

Müəllimlərin diaqnostik qiymətləndirilməsinin testlə təşkil olunması müəllim fəaliyyətində nəzərə çarpacaq inkişafa səbəb olur. Həmçinin yüksək nəticə əldə etmiş müəllimlərin elmi və praktik fəaliyyətinin ictimaiyyətə açıq olması, digər müəllimlərin də bundan yararlanmasına səbəb olub. Bu fəaliyyətə, həmçinin müəllimlərin əldə etdiyi digər uğurlar da daxil edilməlidir: sinif üzrə nəticələr, valideyn və müəllim həmkarları ilə müəllimin əməkdaşlığı, şagirdlərə münasibəti, şagirdlərin müəllimə münasibəti, əldə etdiyi beynəlxalq uğurları, layihələri

və digər şəxsi-psixoloji cəhətləri də nəzərə alınmalıdır. Bunların da test nəticələrinin qiymətləndirilməsinə müvafiq şəkildə daxil edilməsi yaxşı olardı.

Bu nəticələrə diqqət yetirsək, müəllim fəaliyyətində pedaqoji diaqnostikanın mühüm rol oynadığını görə bilərik. Pedaqoji diaqnostika həm də müəllimin özünüdiaqnostikasıdır ki, bu da müəllimdən özünütəkmilləşdirməni, müasir yeniliklər, innovasiyalardan vaxtında xəbərdar olmaq, onların tətbiqini tələb edir. Bu da pedaqoji fəaliyyətin əsas elementlərindən biri və ən vacibidir.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, pedaqoji diaqnostika vasitəsi ilə müəllim fəaliyyətinin daimi təhlili aparılır. Bu həm təhsil sisteminin inkişafında, həm də müəllimin pedaqoji fəaliyyətindəki nöqsanların üzə çıxmasında, özünüinkişafında, sağlam rəqabətlik mühitinin formalaşmasında aparıcı rola malikdir.

Problemin aktuallığı. Şagirdlərdən il ərzində götürülən imtahanlar, müəllimlər üzərində aparılmış müşahidələr və diaqnostik imtahanın nəticələri pedaqoji diaqnostika ilə əlaqədar aparılan bütün tədqiqatların zəruriliyindən bəhs edir.

Problemin elmi yeniliyi. Pedaqoji diaqnostikaya müəllimlərin peşə fəaliyyətində, şagirdlərin şəxsi keyfiyyətlərinin formalaşması və inkişafında əsas vasitə kimi yanaşılır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə müasir dövrdə aktual olan pedaqoji diaqnostika ilə əlaqədar araşdırma aparılan hər bir gənc mütəxəssisə faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Paşayev, Ə.X. Pedaqogika. / Ə.X. Paşayev, F.A. Rüstəmov. – Bakı: Elm və təhsil, 2012.
2. İlyasov, M.İ. Müəllimin pedaqoji ustalığı. / M.İ. İlyasov. – Bakı: Elm və təhsil, 2013. – 215 s.
3. ТІРІІ. Мəктəbdə psixoloji işin təşkili. Оxu materialı
4. Кочетова, А.И. Педагогическая диагностика в школе. / А.И. Кочетова. – Минск: Народная асвета, 1987.
5. Никитина, Н.Н. Введение в педагогическую деятельность: Теория и практика / Н.Н. Никитина, Н.В. Кислинская. – Москва: Академия, 2008.
6. Петрова, О.О. Педагогика. Конспект лекций. / О.О. Петрова, О.В. Долганова, Е.В. Шарохина. – Москва: Эксмо, 2008.

E-mail: nasir2010@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.elm.dok., prof. F. Rüstəmov,
ped.ü.elm.dok. A. İmanov

Redaksiyaya daxil olub: 07. 04.2023